

PALATVĖS VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ NEDÉSNINGOS FONETIKOS ŽODŽIAI IR JŲ KILMĖ¹

A. JONAITYTĖ

Kartais tarmėje pasitaiko žodžių, kuo nors ne visai pritampantį prie kitų. Vieni jų būna tarmei nebūdingos, kartais net netaisyklingos darybos, kiti savotiškai laužojos įprastinius fonetikos dėsnius, treti neaiškūs: ar jų „nenormali“ daryba, ar fonetika, tiesiog sunku pasakyti.

Čia daugiausia bandoma panagrinėti vieną kitą fonetiškai ne visai įprastą PVA šnektau žodį.

Pirmiausia reikia pabrėžti, kad tų žodžių fonetinis netaisyklingumas paprastai išryškėja tiktais lyginant juos su gretimų tarmių atitikmenimis. Šiaip jų fonetika tarmės garsyno nepažeidžia, t. y., jie neturi tai taromei iš viso svetimų garsų arba jų junginių.

Tiesa, neretai tas fonetinis netaisyklingumas būna tik tariamas: taip atrodo tik iš pirmo žvilgsnio, bet, geriau panagrinėjus tokį žodžių kilmę ir darybą, viską galima paaiškinti pačios tarmės faktais, kartais gana būdingais, kartais leistiniais kaip tam tikra išimtis.

Pvz., iš pirmo žvilgsnio fonetiškai visai panašūs kai kurie PVA ir gretimų žemaičių tarmių žodžiai, plg. PVA *nėvešuoklis* Škn ir kuršeniškių žemaičių *nē·vešuoklis*. Kadangi šio krašto pažemaitės vakarų aukštaičių šnektose yra aibės visokiausių žemaitybių, gali pasirodyti, jog ir šiuo atveju turime iš žemaičių skolintą ir fonetiškai į aukštaičių tarmę netransponuotą žodį, tuo labiau, kad tam nepriestarauja ir žodžio geografija². Tačiau iš tiesų čia turime dviejų skirtingų priesagų – aukštaičių *-uoklis*, *-ė* ir žemaičių *-oklis*, *-ė* (tarm. *-uoklis*, *-i*) – vedinius. Plg. dar šiuos aukštaičių priesagos *-uoklis*, *-ė* vedinius: Šakynos *girtuokle* „augalas ar uoga Vaccinium uliginosum“, *pàkaruoklis*, *-e*, *pàspiruoklis*, „spyrys, paspira“, *sapnuoklis*, *-ė* || *sapnùoklis*, *-e*, „išsiblaškėlis“, *svi'rúoklis* (apie beržą), *ùžmirš(t)uoklis*, *-e*, l. užuomarša, 2. užmirštasis“, Gruzdžių *ùžmiršùoklis*, ir paties vidurio aukštaičių paribio – Skaistgirio, kur žemaitybės jau paprastai nebesiekia – *nèvešuoklis*, *ùžmirštuoklēlis*. Ir plg. kuršeniškių žemaičių priesagos *-oklis*, *-ė* vedinius: *nē·vešuoklis* ~ *nēvešoklis*, *pàkaruoklis* ~ *pàkaroklis*, *sausúoklis* ~ *sausóklis*³. Šias 2 skirtinges priesagas sieja

¹ Palatvės vakarų aukštaičių tarme (toliau sutrumpintai PVA) čia vadinama Kruopių, Šakynos, Gruzdžių, Žagarės, Skaistgirio apylinkių šnektais.

² Beje, kad taip ne vieno ir manoma, pavyzdžiu gali būti didysis lietuvių kalbos žodynas, kuriame iš Šakynos pateikiamas nuo „žemaitybių“ apvalytas žodis *nèvešoklis*, žr. Lietuvių kalbos žodynas, (toliau LKŽ), t. 8, Vilnius, 1970, p. 755.

³ Tokios darybos žodžių turima ir PVA, pvz.: *ì'kabo'klis*, „prietaisas, įrankis“, *svajó'klis*, *-e*, „išsiblaškėlis, nuo realybės atitrükęs žmogus“. Neseniai iš lk. į tarme atėję žodžiai su priesaga *-oklis*, *-ė* čia ne tik pakeičia priegaidę, bet kartais gauna variantus iš su *-uoklis*, *-ė*, pvz., *stu'mó'klis* || *stu'muoklis* || *stu'mùoklis*.

tik viena — pažemaitės aukštaičių šnektą vediniuose su *-uoklis*, *-e* dažnai pasitaikanti tvirtapradė priegaidė. Ją PVA tikriausiai galėjo gauti iš tarmiškai taip pat skambančios žemaičių priesagos *-oklis*, *-ė*. Tvirtapradę priegaidę dažniausiai gauna ir iš lk atėjė žodžiai su priesaga *-uoklis*, *-ė*, pvz., traktoriaus ar automašinos dalies vadinimas *važuokle*.

Ne skolinimu, o skirtinga daryba paaškinamas ir tokį PVA žodžių, kaip: *gá·rba-nuoc*, *gá·rbauota*, *kertúoc*, *kertúota* „keturkampis“, išorinis sutapimas su žemaičių *gárbanuoc* ~ gárbanotas, *kertúoc* ~ kertotas Krš. Žemaičių tie žodžiai padaryti su priesaga *-otas*, *-a* (tarm. *-uoc*, *-uota*), o gretimų aukštaičių — su *-uotas*, *-a*. Plg. dar taip pat padarytus PVA žodžius: *garbanuoti lapē·lei Sk*, *gi·sluotas rānkas Darg⁴*, *žemúotas kúrpes Darg*, *smalúoc* Škn. Tokiam ne visai įprastam priesagos *-uotas*, *-a* vartojimui paplisti iš dalies gal padeda tai, kad PVA labai plačiai vartojama būdvardžių priesaga *-inúoc*, *-inúota*. Su ja paprastai daromi žodžiai daikto paviršiaus ypatybėms nusakyti, pvz.: *druskinúoc*, *-úota* „druskuotas, druska apkibės“, *minklinúoc*, *-uota* „tešla apsivéles, išteptas“, *pieninúoc* „pienuotas“, *plaukinúoc* „plaukais apkibės, apsivéles“, *plunksniniúoc* „plunksnomis apkibės“, *putrinúoc* „putra aplaistytas, suteptas“, *žeminúoc* „žemétas“.

Tiesa, retkarčiais pasitaiko žodžių, atsiradusių ir dėl darybinių elementų dubliavimo. Pvz., turima sava labai nedari mažybinė menkinamoji priesaga *-okšlis*, plg.: *kru·mó·kšlei* Škn, *pievó·kšlis* Dilb ir kitokios reikšmės, bet irgi, rodos, menkinamasis žodis *peró·kšlis* „perykla, lizdas“ (*vágur peró·kšlei*) Kyb. Šalia žodžių su aukštaičiška priesaga, pažemaitėje, pvz., apie Šakyną, girdéta ir su tos pačios priesagos žemaičiška forma pasidarytų žodžių, pvz.: *gí·vuokšlis* ir hibridas *mú·džuokšlis* „kokas menkas sutvėrimas, gyvuliukštis“, plg. kuršeniškių žemaičių *gi·vúokšlis* ~ *gyvókšlis*.

Tikrų fonetiškai „nenormaliu“ žodžių, atrodo, daugiau pasitaiko paribinėse pereinamojo tipo tarmėse, kurių būdinga atstovė yra ir kalbamoji palatvės vakarų aukštaičių tarmė. Tai natūralus dalykas, nes tokie žodžiai dažniausiai ir būna atsiradę dėl tarmių sąveikos. Tačiau ta sąveika yra labai sudėtinga ir daugialypė, be to, su ja dažnai dar gali būti susiję įvairūs pačios tos tarmės dalykai: kitų žodžių analogija, saviti darybiniai polinkiai, kartais liaudies etimologija ir pan.

Pvz., šakyniškiai aukštaičiai turi žodžius *gilti·ne*, *ké·mpi·ne*, *málki·ne* „malkų rietuvė“, *té·tervi·nc*, o rytesni jų kaimynai — *giltine* Dam, *tétervinu* ~ *tetervin* Kyb. Su trumpu *i*, išskyrus *málki·ni* ~ málkynė „krūva, šūsnis“, tuos žodžius turi ir kuršeniškiai žemaičiai dūnininkai, tačiau bent kai kuriuos jų su nukeltinio kirčio pailgintu *i* turi gretimi žemaičiai dounininkai, plg. *gê·lté·n(e)* Vlk, *tétervén* Akm. Minėtųjų šakyniškių žodžių ilgas *i* pirmiausia pagal analogiją tikriausiai yra susijęs su tokiais savais žodžiais, kurie ilgą *i* čia turi dėsninai, pvz.: *cí·pi·ne*, *grú·sti·ne*, *pàdari·ne* || *pà·dari·ne*, *palá·idi·ne*, *šmirkšti·ne*, *tá·rski·ne*, *trí·ški·ne*. Bet ilgojo *i* apibendrinimui galėjo turėti įtakos ir žemaičių dounininkų nukeltinio kirčio pailgintas *i*, tuo labiau, kad pačioj pažemaitėj ir aukštaičių šnektose esama nukeltinio kirčio pėdsakų.

⁴ Straipsnyje vietovardžiams vartojamos „Lietuvių kalbos žodyno“ santrumpos. Be jų, papildomai išvestos tokios: Auks — Auksučių km., Šiaulių r., Dam — Damelių km., Joniškio r., Darg — Dárgaičių km., Šiaulių r., Dilb — Dilbinų km., Joniškio r., Kyb — Kyburių km., Joniškio r.

Liaudies etimologijos padaru, gal būt, laikytinas tarmės žodis *mā̄·tuoge*⁵ „metūgė“ Škn. Dam. Toks spėjimas galimas todėl, kad pati tarmė žodžių *ūgis*, *ūgējimas*, *-ūgēti* neturi, o turi tik įvairius šaknies *aug-* vedinius: *āugums*, *ātaugas* ir pan. Be to, kiek galima spręsti iš dabar įtūrinos medžiagos, su kitomis tarmėmis, pažistančiomis tą formą, išskyrus vidurio aukštaičius joniškiečius, ji tiesiog irgi nesusieina. Plg. Vegerių *āugōms* „metūgė“, Viešnių *mētū·g(ε)s*. Gretimi žemaičiai dūnininkai ištaria *mē·tu·gi* Krš, ar ta forma atliepia *metūgę*, ar *metuogę* – nežinia. Tad šią PVA formą greičiausia reikia laikyti pačios tarmės perdirbiniu, kur antrasis sudurtinio žodžio komponentas pakeistas pagal žodį *ūoga*. Tiesa, PVA *mā̄·tuoge* gali būti atsiradusi ir kaip hipernormalizmas, tarmiškai „transponavus“ kuršeniškių dūnininkų *mē·tu·gi*.

Taigi, beveik kiekvieno konkretaus fonetiškai ne visai „normalaus“ žodžio atsiradimo aplinkybės būna ne tikta sudėtingos, bet ir skirtinges.

Kokie fonetiniai tokį žodžių nukrypimai tarnei būdingiausi, pareina nuo jos kaimynių, nes paprastai šių žodžių fonetikoje atispindi gretimų tarmių ypatybės. Aprašomoji PVA tarmė skiria žemaičius nuo vidurio (o pagal kai kurias ypatybes ir nuo rytų) aukštaičių, tad ir jos netaisyklingieji žodžiai paprastai būna su tų tarmių ypatybėmis.

Atskirais atvejais tarmės žodžius gali paveikti ir kitų kalbų skoliniai, pvz., pagal slaviškus skolinius *kō·šeli·na*, kartais *kō·šeliena* Sk „šaltiena“⁶, *pàdli·na* ~ padlynà „dvésena“ yra pasidaryti ir panašaus reikšmės tipo hibridai *dvē·seli·na*, *sprō·geli·na* || *sprō·geli·na* (reč.). (Gretimi žemaičiai, rodos, tokį hibridų neturi, plg. *kuōšali·na*, bet *dviēseli·na* ~ dvēselēna Krš, *kūošalien(a)*, *dvieselien(a)* ~ dvēselēna Vkš.)

Žodžiai su svetimomis fonetinėmis ypatybėmis į tarmę patenka dėl įvairių priežasčių. Pagrindinės iš jų, tur būt, yra dvi: 1) atskirų žodžių skolinimasis, 2) tai, kad svarbiausios fonetinės izoglosos kartais nėra labai griežtos: su kurios nors tarmės plotu sutampa tiktais pagrindinis fonetinės ypatybės arealas, bet tam tikri jos pasireiškimo atvejai, pagaliau pavieniai žodžiai su ta ypatybe prasiskverbia toli už pagrindinio arealo ribų. PVA tarmėje akivaizdžiausias tokio palaipsnio izoglosos „gesimo“ pavyzdys yra *l* kietinimo pasiskirstymas: pilno ir dėsningo (ir prieš *ē*, ir prieš *e, ei*) kietinimo riba sutampa su vidurio aukštaičių vakarine riba, dalinis kietinimas (prieš *ē, ei*) pamažu silpnėdamas apima palyginti platų paribinių vakarų aukštaičių ruožą, o pavieniai žodžiai su kietu *l* pasiekia net žemaičių ribą.

Atskirais atvejais tos abi pagrindinės priežastys būna viena su kita susijusios ir jas sunku atskirti.

Trečia nedėsningu žodžių radimosi priežastis yra tai, kad aprašomosios tarmės plete neretai susiduria skirtinti – žemaičių ir rytų aukštaičių – leksikos arealai.

Kartais skirtintų arealu žodžiai tarmėje vartoja kaip lygiaverčiai ir lygiareikšmīai sinonimai, bet dažniau jų reikšmės yra šiek tiek specializuojamos. Pvz., tarmėje vienodai dažnai vartoja ir *bàla*, ir *pé·lke*, bet *bàla* paprastai reiškia šlapią, prastą pievą, ganyklą (gali būti ir su retai išsimėčiusiais medžiais ar krūmokšliais), o *pé·lke* – jau daugiau retus šlapioj, durpingoj vietoj augančius krūmokšlius, ar net miškelį su dažnomis prasta žole ir viksvomis apaugusiomis retmėmis, liekną. Lygiagre-

⁵ E. Frenkelis šio žodžio komponentą *-uogę* sieja su *ūgiu*. Žr. E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg-Göttingen, 1955–1966, p. 446.

⁶ Dėl kilmės žr. E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, p. 283.

čiai vartojami *rūpu·že* ir *krūpis*, bet, kai kalbama apie vaistams gaudomą ir džiovinamą rupūžę, visada sakoma tik *krūpis*: *krūpi padūrī ant šā·kes*; *krūpi sudžo·viñi*; *dūoī krūpe kāulē·m no naujō·ses ligo·s* ir pan. O kartais vienas katras skirtingų arealų žodis PVA pasiekia jau atitrūkės nuo pilnojo savo reikšmių komplekso ir plačiau béra vartojamas tik viena kuria nors specifine reikšme. Pvz., tarmės plote susiduria žemaitiškas ir aukštaitiškas dilgélés pavadinimas. Aukštaitiškas – *dilgī·ne* – vartojamas daugiametei dilgéléi, baltajai notrelei (*baltó·ji dilgī·ne*) vadinti ir tada, kai kalbama apskritai apie dilgélés, neskirstant jų rūšimis. Vienametė dilgélė vadinama sudurtiniu žodžiu, kurio antrajį komponentą sudaro žemaitiškas pavadinimas, paprastai kiek pakitus, pvz.: *gùdno·tere Žg*, Dilb, Sk, Kyb, Škn, *gùtno·tere Dilb*, Grz, *gùdmo·tere Dam*, Škn, Šiupyliai ir net Jnš, Rudiškiai (vidurio aukštaičiai). Mažiausiai pakeista forma girdéta tik pačioje pažemaitėje – *gùdnuotneres* ~ *gùdnotnerės* Auks. Plg. gretimų žemaičių *nūotnier(ε)* ~ nōtnérė Akm, Vgr, Vkš, *nūotn(i)erie* ~ notnérė Pp, *nūtnier(ε)* ~ notnérė Krš. Pačioje paaukštaitėje, apie N. Akmenę, girdéta forma *nūotner(ε)* ~ nōtnerė.

Kartais tokis žodis bevartojamas net ne tiesiogine, o tik perkeltine reikšme, pvz., žem. *kērē „kelmas, krūmas, krūmas“* ta reikšme šakyniškiuose aukštaičiuose (*kērē*) retai bepasitaiko, užtat čia jis plačiai vartojamas netvarkingai – susivélusiai, susidraikiusiai – galvai vadinti ir daugeliui tarmės atstovų ta reikšme ir težinomas. O kartais žodžio reikšmė gali net visai pasikeisti: pvz., už PVA tarmės ploto (kai kur jau užgriebiant ir šio ploto pakraščius, pvz., apie Gruzdžius) gretimi aukštaičiai eglės ar pušies kankorėžį vadina *skujā*. PVA tarmėje tas žodis irgi yra pažįstamas, bet čia, bent jau šakyniškiuose, juo vadinami eglių arba pušų spylgliai ar net smulkios šakutės su visais spylgliais (šalia dažnesnio iprastinio tarmės žodžio *spiglej*, vns. *spiglis*). Drauge su reikšmės pasikeitimu yra pakitusi ir to žodžio giminė: tarmėje dažniausiai vartojama vyriškosios giminės forma *skūjēi* (vns. *skūjis*). Akstiną tam kitimui, gal būt, davė senasis tarmės žodis *spiglej* – supanašėjus reikšmėms, galėjo supanašeti ir gramatinę žodžių išraiška. Dabar tarmėje *skūjēi* su eglėmis ir pušimis vis dėlto tebéra susiję, nes, kiek teko pastebeti, bent jau šakyniškiuose, kalbant apie kadugi, paprastai sakoma *spiglej*.

Tiesa, dar neaišku, ar to žodžio reikšmės pakitimas kartais nėra susijęs su latvių kalba, nes joje *skuja* (vartojama paprastai daugiskaitinė forma *skujas*) reiškia irgi eglės ar pušies spylgliai ar šakeles su visais spylgliais.

Kai žodis nutolsta nuo savo pagrindinio arealo, praranda platų reikšmių kompleksą, pasidaro izoliuotas, jis labiau yra linkęs ir ivairiai kisti, juoba kad tokis žodis kartais dar bandomas priderinti prie kurio nors savo tarmės žodžio. Tai gali pailiustruoti ir jau minėtas *gudnotnerių* virtimo *gudmoterėmis* pavyzdys⁷.

⁷ Kartais pasitaiko, kad nedėsningai fonetiškai pakinta ir gryna savas tarmės žodis. Pvz., apie Šakyną ir Kruopius retkarčiais pasitaiko žmonių, kurie iprastinį tarmės žodį *liežūvis* ištaria *leižūvis*. Atskirose šeimose pastebėtas žodžio *salí·klas* tarimas *sai·klas*, *pūsesere* – *pūzereze*. Atrodo, šiuo atveju žodžio fonetika pakeičiama taip, kad žmogui dėl kurių nors individualinių jo kalbėjimo savybių tą žodį būtų lengviau ištarti. Vėliau iš tévų tokį tarimą perima vaikai, tačiau bendroji tarmės norma šitokius nukrypimus paprastai jiems vėliau nuslopina.

Retkarčiais tokius nedėsningu fonetiniu nukrypimų pasitaiko ištinkukuose, norint išreikšti ypatingą veiksmo intensyvumą, pvz.: *tikš(t)* (nesmarkiam kritimui ar sudavimui išreikšti), *ti'kš(t)* (smarkiam) ir *téikš(t)* (labai smarkiam); (*trékš(t)* (nesmarkiam trekštelėjimui išreikšti), *trá'kš(t)* (smarkiam), *treikš(t)* (labai smarkiam).

Žodžiai su gretimų tarmių fonetinėmis ypatybėmis PVA nevienodaip gausūs. Su vienomis jų pasitaiko tik paskiri žodžiai, su kitomis – galima prirankioti po keli ar net keliolika.

Čia ir apžvelgsime būdingiausius gretimų tarmių poveikio atvejus. Pradėsime nuo žodžių su prieš *e* depalatalizuotu *I*. Jų tarmėje yra bent keletas, pvz.: *abišala* || *abišals*, „stora, didelė duonos riekė (ne būtinai per visą kepalą)“, *dundūla*, „stora, apsitūlojusi moteris; kietos galvos moteris, stulbė“, *mèleta* || *mèlata*, *ó·bela* || *ó·belé* (ret.), *pàkela* || *pàkele*, *pundùla*, „toks iš šiaudų pintas storapilvis indas miltams ar pan. supilti; nerangi stora kietos galvos moteris“, *sniegule* || *sniegula* (reč.), *šallkela* || *šalikele* Škn., *tetùla*.

Tie žodžiai ne visi vienodos kilmės: *abišala* (ir jo perdirbinys *abišals*), *dundūla*, *pundùla* ir *tetùla* yra per vidurio aukštaičius atėję rytiečių skoliniai⁸. Žodis *dundūla* į tarmę yra atėjęs vien su perkeltine reikšme (rytiečių kai kuriose šnektose jis yra *pundulēs* sinonimas). Šiam žodžiu gyvuoti PVA tarmėje gal kiek padeda ir pačios tos tarmės veiksmažodis *dúndé·i*, pirmiausia reiškiąs „nykti, menkti, dūlēti, irti“, bet plačiai vartojamas ir kalbant apie nuo senatvės arba ir šiaip silpstantį protą ar apskritai kietą galvą.

Kiti 5 yra seni pačios tarmės žodžiai, tik turj variantus su depalatalizuotu *I*. Depalatalizuoto / buvimas tuose žodžiuose, aišku, nulemtas vidurio aukštaičių kaimynystės, bet be jos jis dar šiek tiek gali pareiti ir nuo pačios tarmės ypatumų, kurie sudaro palankias sąlygas reikštis vidurio aukštaičių įtakai. Tai pirmiausia tas, kad tarmėje yra gana savo žodžių su senu normaliu galūniniu skiemenu -la, pvz.: *á·nčkala* Škn || *ùškala*, „ant rogių skersinių užkaltas pagalys, einas išilgai pavažos“, *drambila*, „drimba, storas, nerangus žmogus“, *dru(k)tvila* || *drú(k)tvila*, „storulis, -ė“, *lakštinguola*, *plikšala*, *sāuzgė·la*, *stí·pla*, *tābala*, „kas mėgsta valkiotis“, *vàdala*, „valkata“, *žó·pla* ir kt. Taigi, iš rytių kaimynų atėjęs žodis su depalatalizuotu galūnės *l* ir iš *e* kilusiu *a* visai gerai pritampa prie savų žodžių su normaliu galūniniu skiemenu -la.

Gana lengvam žodžių su depalatalizuotu *I* plitimui dar gali padėti ir PVA kai kurie žodžių darybos ypatumai. Mat, čia sudurtiniai žodžiai mėgstami sudarinėti su jungiamuoju balsiu *a*. Jeigu sudurtinio žodžio I komponentas baigiasi *I*, tai visai natūraliai atsiranda tokie žodžiai, kaip pvz.: *arkladāntis* || *arklādāntis*, „žmogus dideliais, negražiaiš dantimis“, *arklāganis* || *arkliganis*, *arklāpalaikis* || *arklāpalaikis*, *arklā·ru·kšte* || *arklā·ru·kšte*, *arklāšeris* || *arklišeris*, *arklāvagis* || *arklāvagis*; *gré·blā·dantis* || *gré·blā·dantis*, *gré·blā·ko·tis*, *gré·blako·tis* || *gré·blā·ko·tis*, *gré·blako·tis*; *kapladāntis* || *kaplādāntis*, „atsikišusiaiš dideliais dantimis“; *kailā·dirbis* || *kailādirbis*, *kaulasnūkis*, *kaulāšeris* || *kaulišeris*, *meilāmedis*, „dekoratyvinis krūmas su poromis išdėstytais smulkiai rausvais žiedeliais“, *meilā·špuogis*, *meilā·žo·les*, *varlāmušis*, *varlāro·mis* || *varlāro·mis*, „apie neaštrą, kledarą arba per mažą peilį“, *žvirble rū·tas* || *žvirblā·rū·tes*. Nekal-

⁸ Šiu ir daugelio kitų straipsnyje minimų žodžių tiksliam arealui nustatyti neturima medžiagos, kadangi jie neįtraukti į Lietuvų kalbos atlaso medžiagos rinkimo programą, bet bent šiokių tokų supratimą apie jų geografiją duoda Lietuvų kalbos žodynus ir jo kartoteka, todėl tam reikalui juo čia paprastai ir remiamasi. Taigi, dėl *abišalos* || *abišalēs* paplitimo žr. LKŽ, t. 1, Vilnius, 1968, p. 9.

Dėl *dundulēs* (tarm. *dundula*) reikšmės ir paplitimo žr. ten pat, t. 2, Vilnius, 1969, p. 855.

pundulē (tarm. *pundula*) žodyno kartotekoje turima iš Joniškėlio, Vaškų, Pašvitinio, Lauksodžio, Pušaloto, Pakruojo, Linkuvos, Baisogalos ir kt.

tetùla tarmėje pažįstamas tik iš įvairių dainuškų ir kaip pašiepiamas žodis, visais kitais atvejais vartojamas skolinys *čòce~ciòcē*.

bant jau apie tokius dėsningus sudurtinius žodžius, kaip: *karklavi·šnes* „vėlyvosios vyšnios, ne žagarvyšnės“, *mē·šlā·vežis, mē·šlākabe, mē·šlākrate* (apie šakę), *sti·pla-kōjīs, -e* ir kt.

Atskirų žodžių variantams su kietu *l* įsitvirtinti galėjo padėti panašiai skambančių tarmės žodžių analogija.

O apskritai dviguboms formoms *ō·bela* || *ō·belē*, *pākela* || *pākele*, *šalikele* || *šalikela* ir kt. egzistuoti labai palankias sąlygas sudaro tai, kad PVA įvairiausios gretiminės formos yra stačiai normalus reiškinys – ji nulemia pereinamasis pačios tarmės pobūdis.

PVA pažista ir dar keletą žodžių, kurie turi gretimines formas su kietu *l*, pvz.: *baidi·kle* || *baidi·kla*, *bezdī·kle* || *bezdī·kla*, *jo·dī·kle* || *jo·dī·kla*, „kas mēgsta jodytis, dūkti“, *paleistūvis* || *palaistūvis* || *palaistūys*, *rūkšle* || *rūkšla*, *sauló·li·dis* || *saulé·leidis* || *saulé·laidžei* (dgs.). Tačiau tikriausiai čia ne vidurio ar rytų aukštaičių skoliniai, tik kitokios darybos žodžiai, o kai kurie gal net atėjė iš žemaičių, plg. *baidyklà* (4)⁹, Krš ir Vidsodis, *bèzdī·klà* ~ *bezdyklà* (2) Krš, *palaistōys* ~ *palaistūvas* Akm, Vgr ir net Žr, *rūkšlà* Krš, *rökšlà* Vidsodis, *saulūolaide·* Akm.

Kaip iš vidurio aukštaičių gaunami žodžiai su prieš *e* depalatalizuotu *l*, taip iš žemaičių – su dvibalsiais *ie*, *uo* vietoj *ē* ir *o*. Bet čia irgi reikėtų skirti tikrus skolinius ir kai kuriuos garsažodinės kilmės žodžius, kurie, nors jų *ie* ir sutampa su žemaičių tarimu, bet vis dėlto nėra skoliniai, pvz., *piepsé·i* ir *pan*.

Tikrai iš žemaičių yra pasiskolintas *nèvieksla* arba *nèviekslis*, *-e*¹⁰. Sprendžiant iš žodyno kartotekoje esančios medžiagos, aukštaičiuose tas žodis pasiekia Joniški¹¹. Kitas labai tvirtai į tarmės leksiką jėjes žemaitiškas žodis yra *piepî* „silpnēti, geibti, nykti, menkėti, būti liguistam“ su visa eile savo vedinių – *nūopiepa, nupiepē·lis, -e* ir kt.¹² Tarmėje pasitaikančios šio žodžio formos su *-ei-*: *pēipî, nupēipē·lis, -e* ir t.t., matyt, yra kontaminacinės, atsradusios žemaitišką *piepî* susiejus su savu visai panašios reikšmės žodžiu *geipî* ~ *geibti*.

Šalia veiksmažodžio *knē·pēo·i* ~ *knēbčioti* „pešioti, stumdyti, skriausti“ tarmėje neretai sakoma ir *kniepēo·i*. Šis žodis gali būti fonetiškai nepilnai transponuotas žemaitiškas skolinys, plg. tos pat reikšmės kuršeninkai žemaičių *kniepēuoti*, bet galėtų būti ir savo žodis, tik su kitokiu šaknies vokalizmu, plg. *knó·pî* ~ *knó·btî* || *knépî* ~ *knébti* (reč.)¹³.

Žemaitybe reikėtų laikyti ir vakarinės PVA ploto dalies žodį *triekšî, nutriekšî* „nuspausti, nutrėkšti“, plg. žemaičių *triekšti* Krš.

Keli žodžiai turimi ir su žemaitišku *uo* vietoj aukštaitiško *o*.

⁹ Dėl apytikrio paplitimo tolimesnėse tarmėse žr. LKŽ, t. 1, Vilnius, 1968, p. 556.

¹⁰ Žodyno kartotekoje iš PVA ploto turima ir *neviekšla, neviekslis*, kurių nėra tekė tarmėje girdėti, nors, sprendžiant iš kuršeninkų žemaičių *neviekšla*, taip kirčiuojamų formų galėtų būti ir PVA; ten pat iš Šakynos pateikiama *nevēkšla*, matyt, reikia laikyti suliteratūrinta forma, nes su *-ē-* tas žodis toje apylinkėje nevartojamas.

¹¹ Dėl apytikrio jo paplitimo dar plg. LKŽ, t. 8, p. 753-754.

¹² Žodyno kartotekos medžiaga rodo, kad tas žodis yra žemaitiškas: iš gyvosios kalbos jis patikimai užrašytas iš žemaičių tarmių ploto ir pažemaitės aukštaičių šnekų: Ž. Kalvarijos, Tveru, Mosėdžio, Ylakių, Alsėdžių, Skuodo, Veiviržėnų, Sedos, Salantų, Platelių, Gargždų, Mažeikių, Viešnių, Plungės, Užvenčio, Kuršėnų, Šaukėnų, Upynos ir kt.

¹³ Dėl *kniebti* apytikrio paplitimo ir reikšmės žr. LKŽ, t. 6, p. 236–237.

Tai vakarinėje PVA ploto dalyje šalia savo žodžio *skaptuo* vartojamas veiksmažodis *skūop* „skobti“, *iskūop*. Plg. kuršeniškių žemaičių *skuopt* ~ skobti.

Su žemaitišku *uo* tikriausiai yra ir visame PVA plote turimas žodis *vābuols* „vabolas“ Škn, Žg, Sk (ir dar *vābuole* „juodos karvės vardas“ Škn), plg. gretimų žemaičių tarmių žodžius: *vābuols* ~ vābolas, *šūdvabuolis* ~ šūdvabolis Krš, *vābūol*(e) ~ vābolė „mėslavabal“ Vks.

Per žemaičius į tarmę yra atėjė ir žodžiai *krištuols* „krištolas“, *krišpuols* „mėlynasis akmenelis“ ir *mikuols* „Mykolas“ plg. žem. *krištuols* ~ krištolas Krš, *mikuols* ~ Mikolas Krš.

Nelabai aiški žodžio *apāštuols* kilmė, bet PVA tas žodis yra aiškiai su nedėsniniu *uo*. Gretimos žemaičių tarmės dabar tokios formos, rodos, neturi, bet apskritai žemaičiams ji yra pažįstama. Tai rodytų, pvz., žemaičių dūnininkų Laukuvos tarmė ir žodyno pirmojo tomo pirmajame leidime pateikiamas Valančiaus raštų pavyzdys¹⁴.

Iš žemaičių dounininkų su netransponuotu *uo* vakarinė PVA ploto dalis turi žodį *vāmbuole* || *vāmbuolē*. Tiesa, tas žodis čia nėra labai dažnas, yra išblukusi jo tikroji reikšmė ir vartojamas jis paprastai palyginimuose bei frazeologizmuose, norint pabrėžti kokio nors mažo vabaliuko, sėklas ar pan. stambumą. Ypač jo mėgstama pasigauti hiperboliškai nusakant utélés didumą (*utē·les kai vāmbuoless*; *utē·les eīn kai vāmbuoless* ir pan.). Žemaičiuose tas žodis reiškia karkvabalį arba mėslavabali. Iš karto gali pasirodyti, kad PVA tą žodį turi pusiau suaukštaitintą: *am* transponuota, o *uo* į *o* – ne. Tačiau iš tiesų jis pasiskolintas visai nieko nepakeitus, nes didelis rytinių dounininkų plotas – iki Mažeikių, Luokės ir kartais net toliau – ši žodį turi su toms šnektoms ne visai įprastu dvigarsiu *am*: *vā·mbūol*(e) ~ vāmbolė, ir tik vakarinė dounininkų dalis su laukiamuoju *om*¹⁵. Su -*am*- ši žodį turi ir latvių tarmės¹⁶.

Ne visai aišku, kaip su atitinkamu gretimų žemaičių tarmių žodžiu santykiauja PVA būdvardis *āpuolus*, -*i* „apvalus“, plg. gretimų žemaičių tarmių formas: *āpuōlūs* ~ apolūs, *āpuōlē* ~ apoliā|| *āpuols* ~ āpolas, *āpuōlā* ~ apolà Krš, *āpuōl*(e)s ~ apolūs, *āpuōl*(e) ~ apoli Akm, bet *āpal*(o)s ~ apalūs Vgr. Šis būdvardis su dvibalsiu *uo* pasiekia net ryti aukštaičius, pvz., *āpole* ~ āpuolio (kilm.) Bučiūnų km, netoli Pašvitinio, bet *apvāls* – Žeimelis.

PVA jis gali būti atsiradęs dėl žemaičių poveikio, bet gali būti ir savarankiškas pačios tarmės perdirbinys: norint pasilengvinti žodžio tarimą iš *apvalus* ilgainiui galėjo pasidaryti ir *āpuolus*. Kad toks šito žodžio perdirbimas galimas, rodytų tos tarmės, kurios su žemaičiais visai nesusiduria, pvz., zanavykai: žodyne tokia forma pateikiama iš Griškabūdžio¹⁷.

Lyginant su kitomis lietuvių kalbos tarmėmis, su neįprastu *uo* yra ir PVA žodžiai *lakštinguola*¹⁸ bei *medūogalis* „nuodėgulis“, bet jie su žemaičiais neturi nieko bendra ir yra pačios tarmės padaras.

¹⁴ LKŽ, t. 1, Vilnius, 1941, p. 147.

¹⁵ Lietvių kalbos atlaso kartotekoje su *am* tas žodis užrašytas Knabikų, Dapšių, Zastaučių, Purvėnų, Kivylių, Gépaicių, Padvarėlių, Sablauskų, Avižlių, Luokės, Medingėnų punktuose, o su *om* – Skliaustės, Židikų, Salantų, Gintališkės, Mišenų, Babrungėnų, Lieplaukės, Plungės, Šakinių punktuose.

¹⁶ Žr. K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīca, t. 4, Rīgā, 1929–1932, p. 466–467.

¹⁷ Žr. LKŽ, t. 1, Vilnius, 1968, p. 267.

¹⁸ Šis žodis su -*uo*- turimas ir kai kuriose kitose lietuvių kalbos tarmėse, plg. LKŽ, t. 7, p. 97.

Iki šiol apžvelgėme tokias žodžių grupeles, kurios PVA atsirado arba dėl rytinių, arba dėl vakarinių kaimynų poveikio. Tačiau yra vienas atvejis, kur šios abi įtakos neretai veikia viena kryptimi. Tai žodžiai su mišriaisiais dvigarsiais *am*, *an*, *em*, *en*. Ir dalis gretimų žemaičių tarmių, ir per vidurio aukštaičius PVA kai kuriais atvejais pasiekianti rytų aukštaičių įtaka skatina atskirų žodžių, turinčių tuos dvigarsius, kitimą arba perduoda tarmai savo žodžius su išverstais dvigarsiais.

Žinoma, šiai žodžių kategorijai nepriklauso garsažodinės kilmės ištiktukai ir jų vediniai, kurie ir PVA dėsningai gali turėti ir *am*, ir *um*, pvz.: *būm(t)* || *bām(t)*, *plūm(t)* || *plām(t)*, *pūm(t)* || *pām(t)* ir pan. ir *būmsė·î* || *bá·msé·î*, *būmbiñ̄* || *bá·mbiñ̄* „mušti, dažyti“, *pūmpiñ̄* || *pámpiñ̄*, *tūmpiñ̄* || *támpiñ̄* „mušti, dyžti“, *bumbé·î* || *bambé·î* „murmēti, niurnēti“ ir kt. Bet tų žodžių gretiminė formų su *um* labai dideliam išgalėjimui jau gali talkininkauti gretimi žemaičiai.

Savo ruožtu, tokį žodžių gretiminės formos su *um* sudaro palankias sąlygas kitų tarmių žodžiams su *um* ateiti ir išigalėti kaip gretiminėms formoms. Pvz., greta veiksmažodžio formų *skalāmpi·î* || *skalāmbi·î* „loti, liežuviu be reikalo plakti“ plačiai vartojama ir forma *skalūmipi·î* || *skalūmbi·î*. Formos su *um* gali jau būti kilusios iš žemaičių, plg. *skalūmipi·tî* ~ *skalaṁpty* Krš.

Žemaitiškos kilmės yra ir dažniau už *pampé·î* „bambēti“, *pampèklis*, -e tarmėje paplitusi forma *pumpé·î*, *pumpèklis*, -e, plg. *pumpieti* ~ pampēti, *pumpèklis* ~ *pampèklis* Krš.

Su žemaičiais sietina ir veiksmažodžio *pāmî* ~ *paṁpti* „tinti, pusti, brinkti“ gretiminė forma *pūmî*.

Kai kurių PVA žodžių santykį su žemaičių atitikmenimis sunku nustatyti, tačiau kartais žodžio su neatstatytu žemaitišku dvigarsių skolinimasis būna labai akivaizdus. Pvz., PVA plote eglės ar pušies vaisius vadinas *kukùtis*. Tačiau vakarinis PVA pakraštys turi ir žemaitišką pavadinimą, vienur transponuotą pagal tarmės dėsnius pilnai, pvz., *kankórē·žis* Šiupyliai, kitur mišriai: *kankórē·žis* || *kunkó·rē·žis* Škn, *kankúoriežis* ~ *kankórēžis* || *kunkúoriežis* ~ *kunkórēžis* Auks, trečiur – su visai netransponuotu dvigarsiui *an*: *kunkúoriežis* ~ *kunkórēžis* Krp. Plg. žemaičių: *kankúoriež(e)s* ~ *kankórēžis* Pp, *kunkúoriežē·* ~ *kankórēžiai* Akm, *kunkúoriež(i)s* ~ *kankórēžis* Vkš, *kunkúoriežis* ~ *kankórēžis* Krš¹⁹.

Vienas kitas žodis turimas ir su netransponuotu *in* < *en*. Tai iš rytų aukštaičių tarmių, o gal kartais ir per raštas atklydės *kímsas* (ir *kimsí·ns*, *kimsí·ne*)²⁰. Beje, kartais pasitaiko ir *kemsí·ns*, *kemsí·ne*, reiškią šlapią žemę.

Tiek iš rytų aukštaičių, tiek iš žemaičių galėjo ateiti *vīngras* „keliaujas šundaktaris ir drauge kromininkas“.

Šalia *kẽmî* ~ *keṁpti* || *keṁbti* „džiūti, nykti, stirti, stingti“ ir *ké·mpé·î* „džiūti, nykti“ kartais pasitaiko ir gretiminės formos su *im*: *kîmî*, *kímpé·î*, tik neaišku, iš kur jos atsiradusios: ar tai kitų tarmių skoliniai, ar tiesiog tuo *im* išreiskiamas didesnis veiksmo intensyvumas.

Idomus atvejis yra žodžių pora *pé·ndé·î* ir rečiau *pindé·î* (kartais *píndé·î*) „nykti, menkti, džiūti, niekam vertu likti“. Kaip rodo žodyno kartoteka, variantą *péndeti* turi PVA gretimos žemaičių tarmės, o *pendeti* (tarm. *pindé·î*) – rytų aukštaičiai. PVA plote abu tie variantai yra susitikę ir susipyne. Tačiau, kiek galima spręsti iš

¹⁹ Medžiaga iš Lietuvų kalbos atlaso kartotekos.

²⁰ Dėl apytikrio žodžio paplitimo ir vartosenos žr. LKŽ, t. 5, p. p. 563–564 ir 803–804.

paplitimo ir vartojimo dažnumo, senesnis yra *pé·ndė·î*. Jis paprastai turimas ir su dėsningai transponuotu *en*. Tuo tarpu rytiškasis variantas yra atėjęs su *i* in išvirtusiui *en*. Jiems abiems sumišus, tikriausiai yra atsiradusi forma *píndė·î*.

Vienas būdingesnių atskirų žodžių skolinimosi atvejų yra žodis *pó·stuvi·s* „perpiete“. Vidudienio poilsio savokai išreikšti tarmė iš seno yra turėjusi bendrą su žemaičiais žodį *pó·kaiti·s* || *pó·kaiti·s* || *pó·kaiti·s*. Tačiau per vidurio aukštaičius iš rytiečių atėjo ir žodis *pó·stuvi·s*. Kadangi antrasis *o* šiame žodyje yra nekirčiuotas, Mūšos upyno rytų aukštaičių šnektose jis taria kaip neaiškų *o* (plg. Voskoniu *pó·stove laïke²¹*), t.y. lygiai tai p, kaip labai dažnai jų tariamas dėl asimiliacijos paplatintas *u*. Vidurio aukštaičiai tą rytiečių su *u* sutupusi nekirčiuotą *o* išsivertė kaip *u* (plg. Bridų *pó·stuve*, vns. kilm.²²), o iš *jų* su *u* tą žodį gavo ir PVA.

Tokių kitų tarmių perdirbtų ir PVA gatavų perduotų žodžių būtų galima rasti ir daugiau.

Tiesa, sunkiai paaiškinamų žodžio fonetikos pakitimų būna ir pačioje PVA tarmėje. Kaip pavyzdį galima nurodyti beveik visame jos plote (Škn, Žg, Sk, Kyb) plačiai vartojamą žodį *gí·vali·s* „gyvulys“. Jis atsirado perdirbus greičiausiai žemaičios kilmės formą su netransponuotu *uo < o* *gyvuolys²³*, ir dabar dar pasitaikančią tarmės plote, pvz.: *gí·vuole* (vns. kilm.) Žg, Auks; *gí·vuolus* (dgs. gal.) Sk, *gí·vuolū* (dgs. kilm.) Škn²⁴.

Tačiau kai kur PVA tarmėje pažįstama dar ir trečia to žodžio forma su *-u-*, pvz.: *gí·vule* (vns. kilm.) Darg, *gí·vułui* (vns. naud.) Kyb, *gí·vułu·* ~ *gyvulių* Dam. Ši forma sutampa su gretimų vidurio aukštaičių to žodžio forma ir būdinga, kad ir PVA plote ji užrašyta iš rytinio pakraščio, arčiau vidurio aukštaičių²⁵.

Įdomumo dėlei galima dar pasakyti, kad tarmės forma *gí·vali·s* yra patekusi į kai kurias gretimas žemaičių dūnininkų šnekteles, pvz., *gí·vališ* Pakšteliai.

Atrodo, pačioje tarmėje yra atsiradęs žodis *ně·bě·lis* vietoj *nebylys*, *nebylis*, plg. kuršeniškių *ně·bi·lis*, viekšniškių *něbí·l(i)s*, nors tolimesnėse žemaičių tarmėse tokiu perdirbimu pasitaiko, plg. pavandeniskių *ně·belis²⁶*.

Balsi ē vietoj lauktino *i* turi ir žodis *mùsmé·re* || *mùsmé·ris* „musmirė“. Ir ne tik tai visame PVA plote, bet ir gretimose ir net nebe gretimose žemaičių ir aukštaičių tarmėse, tik jose ē dažnai kaitaliojasi su *e²⁷*. Tiesa, tas *e* čia kai kur galėjo atsirasti ir dėl užrašytojų neskyrimo paplatinto *i* (tariamo *e*) bei redukuoto nekirčiuoto ē (tariamo irgi *e*).

Trumpoje apžvalgoje, aišku, paliesti toli gražu ne visi „nedėsnini“ tarmės žodžiai, o tik būdingesnieji, labiau krintą į akis. Juos nagrinėjant, buvo stengtasi paminė-

²¹ Lietuvių kalbos tarmės (chrestomatija), Vilnius, 1970, p. 247.

²² Lietuvių kalbos tarmės, p. 217.

²³ Kad čia žemaičiška forma, o ne PVA priesagos *-uolis* vedinys, leidžia manyti jos kirčiavimas. Savi vediniai su *-uolis*, -ē kirčiuojami II kirčiuote. Išimtį sudaro tik supainioto kirčiavimo žodis *ži·duolis* || *ži·duoli·s* (ret).

Gretimose žemaičių tarmėse šio žodžio formos yra tokios: *gí·vuoljs* || *gí·vuolī·s* Krš, *gí·vuol·i·s* || *gí·vuol·i·s* Pp, *gí·vuol(i)s* || *gí·vuol(i)s* Akm.

²⁴ Šio žodžio forma su *-uo-* iš Šakynos turima ir A. Baranausko tarminiuose tekstuose, žr. Litauische Mundarten gesammelt von A. Baranowski, t. 1, Leipzig, 1920, p. 252.

²⁵ Medžiaga šio žodžio geografijai imta iš Lietuvių kalbos atlaso kartotekos.

²⁶ Dar žr. LKŽ, t. 8, p. 603.

²⁷ Remiamasi dialektologinių anketų atsakais iš buv. Šiaulių ir Mažeikių apskričių.

ti ir svarbesniuosius savų ir iš kitų tarmių skolintų žodžių santykiaivimo atvejus, jų sąveiką, aptarti, kokie žodžiai skolinami, kaip skolinami ir kaip jie prisitaiko prie tarmės normų.

Beliktū pasakyti porą žodžių dėl jų transponavimo į lk. Atrodo, tuos iš jų, kurie jau tvirtai yra iš jų i tarmę ir tapę jos pačios leksikos dalimi, reikėtų traktuoti taip, kaip traktuojami svetimų kalbų skolinių arba atskirų rašytojų kalbos tarmybės. Pvz., žemaičių tarmių slavizmai *griekas*, *svietas*, *vieryti* į lk transponuojami ne su é, bet su ie (t. y. neverčiami į grékas, svétas, věryti), Žemaitės raštų tarmybę *kviékštii* Lietuvių kalbos žodynas pateikia su ie²⁸, taip pat netransponuojant tarminio im į lk em tame pateikama ir įvairių rašytojų raštuose vartojanas žodis *kimsas* bei jo vediniai²⁹ ir kt. Taigi, ir PVA skolinių *gī vuoli's*, *nèviekšlis*, *nupiēpti*, *nūopiepa*, *vā-buols* ir kt. nereikėtū atstatinėti į *gyvolys* (o tik į *gyvolys*), *nēvēkšlis* (= *nēviekšlis*), *nuōrpēpa* (= *nuōpiepa*), *nupēpti* (= *nupiēpti*), *vābolas* (= *vābuolas*), nes jie yra jau tapę tarmės sistemos dalimi, o pagal tarmės fonetinius dēsnius šiuo atveju tokis atstatymas neįmanomas: ie, uo atstatyti į o, é joje negalima.

СЛОВА С НЕЗАКОНОМЕРНОЙ ФОНЕТИКОЙ В ГОВОРАХ ЗАПАДНЫХ АУКШТАЙТОВ ПОГРАНИЧЬЯ ЛАТВИЙСКОЙ ССР И ИХ ПРОИСХОЖДЕНИЕ

А. ИОНАЙТИТЕ

Резюме

В статье констатируется, что на исследуемой территории иногда встречаются слова с своеобразными уклонениями от фонетических „норм“ говора и анализируются причины их возникновения. Причем подчеркивается, что неправильность фонетики таких слов выявляется только при сравнении их с соответствующими словами соседних говоров, так как в этих словах нет таких звуков и звуковых сочетаний, которые вообще не свойственны вокализму или консонантизму говора.

Указывается, что фонетически „неправильные“ слова больше всего характерны для пограничных говоров переходного типа, так как возникновение их чаще всего обусловлено взаимодействием соседствующих говоров, но иногда присоединяются и различные факторы самого исследуемого говора: аналогия других слов, своеобразные словообразовательные склонности, народная этимология и др. Иногда такие слова образуются и под воздействием чужого языка.

Констатируется, что слова с чужеродными фонетическими особенностями появляются в исследуемом говоре в основном по двум причинам: 1) из-за заимствования говором отдельных слов, 2) из-за того, что главные фонетические изоглоссы иногда бывают довольно-таки расплывчатыми и отдельные слова с данной фонетической особенностью нередко проникают далеко за чертой основного её ареала. Иногда обе эти причины тесно связаны между собой.

²⁸ Žr. LKŽ, t. 6, p. 1084.

²⁹ Žr. LKŽ, t. 5, p. 803–804.

Еще одна причина возникновения слов с незакономерной фонетикой — столкновение на территории исследуемого говора слов двух различных — жемайтского и восточно-аукштайтского — лексических ареалов. Иногда слова этих противоположных ареалов в говоре употребляются как равнозначные и равнозначные синонимы, но иногда в исследуемый говор они попадают уже изолированными, оторванными от всего общего комплекса своих значений. Тогда они очень легко поддаются разного рода изменениям.

В статье приводятся конкретные примеры слов с различными фонетическими незакономерностями.

Б. СИНАСИСЫ

Синасисом называют явление, когда в слове происходит слияние двух согласных звуков. Синасис не является грамматической нормой языка, но в языке бывает необходимым для облегчения произношения. Синасис может быть результатом слияния двух звуков, находящихся вблизи друг от друга в звуковой плавности, или же в результате смыкания звуков, находящихся вдали друг от друга в звуковой плавности.

Синасисом можно пренебречь в тех случаях, когда звуки, смыкающиеся, находятся вблизи друг от друга в звуковой плавности. Так, например, в слове *kalbos* звук *b* смыкается с звуком *k*, находящимся вблизи друг от друга в звуковой плавности. В этом случае звук *b* не смыкается с звуком *k*, а смыкается с звуком *l*. В этом случае звук *b* смыкается с звуком *l*, находящимся вблизи друг от друга в звуковой плавности. В этом случае звук *b* не смыкается с звуком *l*, а смыкается с звуком *k*. В этом случае звук *b* не смыкается с звуком *k*, а смыкается с звуком *l*. В этом случае звук *b* не смыкается с звуком *l*, а смыкается с звуком *k*.

Много языков мира имеют синасис, но в языке литовского языка синасисом называют явление, когда звук *b* смыкается с звуком *k*, находящимся вблизи друг от друга в звуковой плавности. Так, например, в слове *kalbos* звук *b* смыкается с звуком *k*, находящимся вблизи друг от друга в звуковой плавности. В этом случае звук *b* не смыкается с звуком *k*, а смыкается с звуком *l*. В этом случае звук *b* не смыкается с звуком *l*, а смыкается с звуком *k*.